

ani podnes nenaučili 12 ročné skúšky? Či zabudli, že práve tieto a takého protivenstvá boli roku 1848 na príčine toľkých krvavých výjavov? Veľmi smutná to vec v Uhorsku a roku 1861! Už samo *stoletia* je učiteľom takého ducha, ktorého sväté zásady pochopí jedine predpojatí nemôžu a nechcú. „*Vývin národnosti*“ tak hovorí p. Adolf Szent-Iványi vo výtečnom článku svojom o *zájmoch Slovákov*² — „*je vývin čistých pochopov. je prameň lásky vlastenskej, opravdivej civilizácie a spoločného občianskeho blaha*“ a ďalej v tom istom článku dostatočne preukázajúc príčiny nedorozumenia a nenávisťi národnej v Uhorsku, taktó pokračuje: „z tohoto každý ľahko pochopí, jak nepotrebná, neužitočná a zaiste škodlivá je politika tá, národy Uhorska v jednotu reči pospájať chcieť; odtiaľto by *zaiste len nové vady a zničenie zväzku braterského kmenov povstať mohli*; skrze to by *samovláda novej sily, germanizácia širšie pole ku skaze našej obdržala*.“ Slová tieto a pravdy, ktoré ohlašujú, sú samé v sebe sväté a len vrah ducha slobody sa bude snažiť jejich neocenenú vážnosť a čistú pravdobytnosť odškriepiť.

Kdo si teda tieto slová p. Adolfa Szent-Iványiho svedomíte rozvážia a úprimne do srdca vreže, nemožné, žeby sa každému snaženiu národnému s uctivosťou nepoklonil a úprimnú svoju uznanosť mu zatajil.

Nech je — a Boh to i dá, že bude — *sloboda, rovnoprávnosť a braterská jednota* heslom našim, aby sme tak spojenými silami blaho a rozkvet spoločnej vlasti našej a jej šťastlivé znovuzrodenie napomáhať mohli.

71

Článok Jána Palárika „*Slovo na čase ku nastávajúcim voľbám na snem krajinský*“.

Uverejnil *Priateľ ľudu*, roč. I, č. 2. Pešť 27. februára 1861.

Ján Palárik upozorňuje na to, že treba po opätovnom zavedení konštitučného režimu v Uhorsku žiadať zmenu zákonného článku XVI z roku 1848, pokiaľ ide o rokovaciu reč stoličných orgánov tak, aby i slovenčina sa mohla v nich uplatniť. Je nielen za rovnoprávnosť náboženskú a občiansku, ale aj národnú. Podáva návrh, ako zmeniť zák. čl. XVI z roku 1848 a vyzýva Slovákov, aby sa dali zapísať do voličských zoznamov a žiadali od kandidátov tlačené volebné programy.

Ponevác náš *Priateľ ľudu*¹ vo svojom programe medzi inším aj tú krásnu úlohu za cieľ svojho chvalitebného pôsobenia sebe vystavil, že chce aj za to bojovať, aby sa

² *Zájmy Slovákov v Uhrách*. PŠL, roč. III, č. 4–5. Pozri dok. č. 63.

¹ *Priateľ ľudu* začal vychádzať 20. februára 1861. Jeho zakladateľom bol peštiansky advokát Lukáš Mácsay, ktorý už roku 1848 vydával slovenský časopis podobného mena. Časopis *Priateľ ľudu* mal sa usilovať o zblíženie Maďarov so Slovákami, v skutočnosti sledoval osobné ciele svojho zakladateľa, ktorý bol v jarných voľbách roku 1861 zvolený za poslanca v novobanskom volebnom okrese. Časopis koncom roku 1861 zanikol, lebo nenašiel v slovenskej verejnosti dostatočnú ozvenu. Jedným z význačných jeho prispievateľov bol spočiatku aj Ján Palárik.

spravodlivým a slušným žiadosťami a potrebám našej slovenskej národnosti vyhovel, preto predovšetkým teraz, keď sa volíť majú vyslanci a zastupitelia ľudu na snem krajiný, od ktorého národ slovenský v Uhrách vyplnenie svojich spravodlivých žiadostí a poistenie svojich práv národných očakáva, potrebné je o tejto vážnej záležitosti slovo na čase prehovoriť. — Prvá a hlavná spravodlivá žiadosť a potreba národa slovenského je, aby sa on slobôd a práv občanských v konštitučionálnom živote, snemovými zákonmi z roku 1848 jemu udelených, skutočne účastným stať mohol, a následovne, aby sa v obecných a stoličných zhromaždeniach, vo výborových zasadnutiach a pri súdoch v slovenských vidiekoch, mestách a stoliciach jeho materinským, prirodzeným, národným jazykom, to jest slovenským, týmto všeobecným spojivom všetkých stavov a tried obyvateľských, rokovalo, pojednávalo a uzavieralo, — jedným slovom, aby sa mimo občanskej a náboženskej slobody a rovnosti aj sloboda a rovnoprávnosť národná vyslovila a do života uviedla. Tejto spravodlivej žiadosti Slovákov na základe „Diplomu od 20. októbra“ je už síce tu i tam zčasti vyhovel k. p. v daktorých slovenských mestách a stoliciach, menovite v Liptove a v Turci, kde sa už [nečitateľné] aj úradnou rečou vedie, ba i v Trenčíne, a v Orave sa už reč ľudu v dvoranách stoličných ozýva, lež v Nitranskej, Prešporskej a Šarišskej stolici našu slovenčinu za spoluúradnú a jednaciú naprosto prijať nechceli, opierajúc sa o XVI. snemový zákon r. 1848, ktorého § 2 pod literou c, jedine maďarčinu za reč jednaciú a úradnú ustanovuje týmito slovami: „a köztanácskozásí nyelv mind a gyűlésekben, mind a bizottmányokban Magyarországra nézve egyedül magyar“, t. j. po slovensky: „rečou spoločnej porady v zhromaždeniach (stoličných) a vo výboroch ohľadom na Uhorskú krajinu bude jedine maďarská.“ — Dokiaľ tento snemový zákon stojí — tak hovorili stoliční páni v Nitre — nemôže sa pri stolici inší jazyk užívať, iba maďarský, lebo prav „zákony sa musia zachovávať.“ — A skutočne, krajania drahí, jestli sa tento zákon k prospechu rovnoprávnosti národnej na budúcom sneme krajinskom nepremení a neopraví, vtedy náš národný jazyk slovenský i tam, kde ho už z dobrej vôle k udržaniu národnej svornosti za jednaciú a úradný z časti prijali, jako v Turci a Liptove, na velice slabých nohách stojí, a môžu ho aj stadiaľ pekne krásne vytisnúť.

Hlavná teda a všeobecná žiadosť slovenského národa v Uhrách je, aby sa nadrečený snemový zákon na budúcom sneme krajinskom k prospechu rovnoprávnosti národnej premenil a opravil.

Že je táto žiadosť Slovákov slušná a spravodlivá, a následovne jej vyplnenie nevyhnutne potrebné, to už prví uhorskí politici a vlastenci vôbec uznávajú, jako p. barón Jozef Eötvös, b. Žigmund Kemény, Petényi, Mocsáry, gróf Edvard Károlyi² atď., ktorí zčasti v maďarských novinách, zčasti vo zvláštnych spisoch silnými dôvodmi preukazovali, že sa napozatým obecné a stoličné municípie (zástupníctva) na základe rovnoprávnosti národnej tak zriadiť musia, aby skutočná účasť a slobodný vývin v živote konštitucionálnom a jejich rozkvet dostatočne pojistil a ubezpečil, čo sa však nijak stať nemôže, jestli sa nadrečený snemový zákon v tom zmysle nepremení a neopraví.

Že je ale žiadosť táto Slovákov všeobecná a potreba nevyhnutná, o tom sa jeden hlas vo všetkých sedmoro slovenských časopisoch,³ ktoré národnú mienku Slovákov vyslovujú,

² Eudovít Mocsáry (1826—1896), významný maďarský politik, ktorý mal pochopenie pre spravodlivé riešenie národnostnej otázky v Uhorsku a napísal rad publicistických prác v tomto smere. — Eduard Károlyi, gróf (1821—1879), bol roku 1861 poslancom uhorského snemu a napísal leták *Feederált Hunnia* (Federované Uhorsko), ktorý vyšiel roku 1861.

³ Palárik má na mysli časopisy Cyril a Metod, Černokňazník, Evanjelické cirkevné noviny, Priateľ ľudu, Priateľ školy a literatúry, Slovenské noviny a Sokol.

ozýva. V záležitosti tejto už aj hlahorodný p. Adolf Szent-Iványi dobrô slovo za nás prehovoril vo svojom prevýbornom, vysokú učenosť prezrádzajúcom a ohnivou láskou k vlasti a k ľudu oduševnenom článku: „Zájmy Slovákov v Uhrách“ v „Priateľovi školy a literatúry“ unehďá napísanom,⁴ za čo sa mu od Tatier až k Dunaju hlasy slávy a povďačnosti ozývajú! Najnovšie ale priniesol tenže „Priateľ školy a literatúry“ nemenej vážny, len trošku ohnivý článok od p. Nemessányiho pod názvom *Naše nároky na základe spravodlivosti a rovnoprávnosti a náš program*,⁵ v ktorom sa nadrečená žiadosť slovenského národa nevývratnými dôkazmi odúvodňuje a budúcim vyslancom a zastupiteľom ľudu na krajinskom sneme dôraznými slovmi najhlbšieho presvedčenia na srdce klade.

Za čím teda náš slovenský národ túži a uskutočnenie toho na základe spravodlivosti a rovnoprávnosti od budúceho krajinského snemu s celou istotou očakáva, je, aby sa nadrečený, slovenskej národnosti tak nepriaznivý snemový zákon asi takto opravil:

„reč spoločnej porady a rokovania v stoličiach čisto slovenských nech bude slovenská, v stoličiach ale s väčšinou obyvateľstva slovenského nech bude prevažne slovenská, v stoličiach ale miešanej národnosti nech bude i reč miešaná. Jestliby ale do takýchto stolic listiny úradné od vyšších úradov krajinských alebo pripisy od maďarských stolic prišli, nech sa ony v zápätí za jejích prečítaním aj po slovensky tlmočia; debaty ale o nich vedené buďtež v reči ľudu toho kraja; rečou však stolicné predstavenstvo s vyššími krajinskými úradami spojujúcou môže byť maďarčina, jako reč diplomatická. Zápisnica však má sa viesť v reči ľudu s pripojeným hodnoverným prekladom maďarským.“

Rovnoprávnosť národností, toto heslo celej vzdelanej Európy, ku ktorému sa už aj Uhorsko priznáva, a *prirodzený zákon spravodlivosti*, ale i *politická múdrosť* prísne nakladá vstúpiť do života spomenutej oprave zákona.

Od tejto opravy, a jej šťastlivého prevedenia v živote, závisí nielen udržanie a upevnenie braterskej svornosti, lásky a pokoja medzi rozličnými národnosťami v Uhorsku žijúcimi, nielen zdarný a zdravý vývin konštitucionálnej našej slobody a rovnoprávnosti občanskej i národnej, lež iste *celá budúcnosť nášeho milého Uhorska*, ktoré sa len na pevných základoch rovnoprávnosti a svornosti všetkých tuná žijúcich sbratrených národov šťastlivo znovuzrodiť, zosiliť, upevniť a oproti hroziacim nebezpečenstvám a možným pokusom absolutizmu rakúsko-nemeckého udržať môže. Lebo — uvádzam tu dôležité slová bývalého uhorského exministra baróna Jozefa Eötvösa, — „uspokojenie všetkých v krajine uhorskej žijúcich rozličných národností pre nás Maďarov není taká záležitosť, ktorá len od ľubovoľnosti našej závisí, alebo akú len od veľkodušnosti a milosti nášho národa očakávať možno, lež *ona je základnou podmienkou našej celej budúcnosti*, lebo len v tej miere, nakoľko všetkých občanov tejto krajiny skutočne účastných učiníme konštitucionálnej slobody, a tak slušným žiadosťam všetkých tunajších národností vyhovieme, v tej istej miere aj našu vlastnú národnosť a konštitucionálnu slobodu ubezpečíme.“ — *Vyslovenie teda rovnoprávnosti národnej a opravenie toho zákona o diplomatičnosti maďarčiny znejúceho bude iste patriť medzi hlavné úlohy nastávajúceho snemu krajinského.*

Z tohoto poznať môžete, drahí krajanovia, jak velice mnoho na tom záleží, *akých vyslancom a zastupiteľov ľudu teraz vyvolíte* na snem krajinský. Vy Slováci, Maďari, Serbi, Rumuni a Horváti, máte teraz osud váš vlastný, osud svojho národa, ku ktorému

⁴ Pozri č. dok. 63.

⁵ Pozri č. dok. 69.

každý patríte, osud celej vašej spoločnej vlasti uhorskej vo vašich rukách! Vy teraz o vás samých a o budúcnosti celej krajiny rozhodovať budete. To je totižto krásna vlastnosť našej spoločnej uhorskej konštitúcie, že keď jednotliví občani pod absolutistickou vládou žiadnych občianskych práv nemajú, iba mlčať, čušať, vyššie rozkazy počúvať a plniť, vojakov dávať, dane platiť a iné ťarchy znášať musia, bez toho, žeby len pisknúť a požalovať sa smeli, — v konštitucionálnej krajine má každý občan, každá obec, každá stolica nie len právo, ale i krásnu povinnosť slobodne hovoriť, kde ich bolí, čo ich tlačí, čo im chýbuje, čo by im spomohlo, čo by lepšie bolo, čo by obce, mestá, národ a celú krajinu do rozkvetu priviedlo; — majú právo i povinnosť spoločne sa radiť, starať, žiadať, a všemožne o to pracovať, aby sa buďto nové potrebné zákony na sneme krajinskom ustanovili, alebo staré dľa požiadavkov času a stávajúcich nových pomerov a potrieb ľudu cieľuprimerane opravili a polepšili. K tomu cieľu má ľud *právo slobodného slova* v zhromaždeniach obecných a stoličných *právo spolkovitosti, právo petície*, a čo je hlavná vec, *právo volenia vyslancov a zastupiteľov* svojich na snem krajinský. Právo toto predtým iba zemani mali, roku ale 1848 oni sami právo toto na celý ľud krajinský veľkodušne rozšírili, za čo im večná sláva v dejepisu našej drahej vlasti uhorskej! Teraz teda nie len zemani, lež aj ostatný ľud krajinský v mestách i dedinách má právo voliť vyslancov a zastupiteľov svojich na snem. Vyslanci teda vaši, budúci to zákonodarcí krajinskí, sú jedine zastupitelia ľudu a plnitelia vôle jeho. — Krajania drahí! Teraz hľa práve strojíte sa voliť alebo už azdá volíte vyslancov a zastupiteľov vašich na budúci osudný snem krajinský, od ktorého blaho vaše a národa vášho, ale i pokoj, rozkvet a celá budúcnosť krajiny závisí. Nože, horlive a múdro použite teraz tohoto vášho krásneho práva voličského, ktoré vám zákon udeľuje. *Predovšetkým nezameškajte dať sa zapísať do počtu voličov vo výbore k tomu cieľu ustanovenom*, tak jako vám to patričné predstavenstvo oznámilo. *Kdo sa nedá zapísať, ten sa veľikého práva odrieka*, lebo taký nebude môcť potom hlasovať pri volení vyslanca, a tak potom môže byť dakdo taký za vyslanca vyvolený, ktorý bude na sneme alebo nemým, alebo zlým zastávateľom práv a slobôd vašich, alebo práve proti slobode a proti rovnoprávnosti národnej k záhube celej krajiny pracovať bude. Keď ale príde čas voľby, majte sa na pozore, a skúmajte duchov! Budú sa teraz iste o vašu prízeň uchádzať a snáď sa už uchádzajú všelijakí páni, ktorí vám všeličo sľubovať budú. Ale neverte hneď každému, lež pýtajte si od nich napísané alebo vytlačené *politické vyznanie viery* a dobre si ho prešlabikujte! A jestli v tom politickom vyznaní viery nebude stáť čierne na bielom *konštitúcia na základe snemových zákonov r. 1848 a rovnoprávnosť národností*, teda za takého nehlasujte, takého nevoľte za vášho vyslanca, čo by vám hneď celé svety sľuboval! Len za takého hlasujte, toho vy voľte, kto je vám známy sľa vysokoučený a pravdivý *Priateľ ľudu* a vlastenec, *jestli vám sväto-sväte prisľúbi, že bude na sneme mimo iných k dobrému celej krajiny smerujúcich záležitostí aj za to pracovať*, aby sa rovnoprávnosť národností zákonne vyslovila a ustanovila.